

LOKALITET

Povijest obalnog područja Dalmacije, tj. geografskog prostora južnog hrvatskog primorja, nema izvor u mitološkim legendama i fantastičnim pričama. Svaka epoha ostvarila je materijalne i duhovne dokaze svoga postojanja. Svako povijesno razdoblje ostavilo nam je svoje uspomene. To je bio razlog da spomenuto podneblje bude i ostane mjesto stalne atrakcije, u kojem se za ponegdje i nekoliko milenijskih neprekidno življenih stoljeća umjetnost nikada nije odvajala od života, u kojemu je za cijelo vrijeme život svjedočio i o živoj glazbenoj praksi njegovih stanovnika.

KONTINUITET

Među društvima koja su u glazbenoj povijesti Dalmacije naglašenije ostavili brazde po kojima su nikli vrijedni plodovi, i koja su upisala na stranicama gradskih anala neizbrisive retke na kojima su se mogle učiti i napajati uvijek nove generacije onih koji su dolazili, nalaze se do danas aktivni limeni puhački orkestri, u narodu znani i prepoznatljivi kao narodne glazbe. Da su doživjeli dugi niz desetljeća djelovanja treba zahvaliti uvijek novim snagama, uvijek svježim impulsima društvenih datosti te zanosima i pomoći dalmatinskih žitelja.

Prve vijesti o postojanju puhačkih limenih orkestara u Dalmaciji su iz prve polovice 19. stoljeća. To je bilo doba kada se, u spomenutom području, naziru inicijative za formiranje glazbenih sastava po uzoru na austrijske vojne orkestre. Glazbari amateri, u to vrijeme, u više slučajeva nastupaju kao dio ondašnjih prosvjetnih društava i tadašnjih čitaonica. Zatim glazbuju kao Banda civica, Banda cittadina, Banda comunale - Gradska glazba. Pridjev *narodna* većini ovih orkestara pridodan je u vrijeme narodnog preporoda s obzirom na političke događaje u to doba. Dalmatinski glazbeni amateri mogli su doseći i dio svojih glazbenih zamisli samo u dosluhu sa svojom sredinom, nadopunjujući se s njom u korist žive postojeće kulture. Članovi limenih puhačkih orkestara, usprkos činjenici da su bili djelatni u vremenima manje-više naglašenih političkih neizvjesnosti i suprotnosti, pretežito ne lakih gospodarskih prilika, u relativno malim sredinama u kojima su stoga sva

društvena preslojavanja i previranja bivala naglašenije prisutna - nema sumnje da su, poštujući instiktivno povijest vlastitog okružja, uspjeli u suzvučju s društvom i kulturnom okolinom kontinuitet svoga djelovanja, gledano u cjelini, životno i snažno očitovati tijekom 19. i 20. stoljeća.

Limeni puhački orkestri, utemeljeni uglavnom tijekom 19. stoljeća, proživjeli su s mjestima iz kojih su se iznjedrili sve njihove bremenitosti. Kao središte glazbenog života odgajale su mlade za širinu i ljepotu umjetnosti, omogućavale su mnogim ljudima dobre volje da se potvrde kao korisni čimbenici u svojoj sredini, građanima olakšavale svakodnevicu i gradile mostove među ljudima.

...VIŠE OD GLAZBE...

Niz desetljeća, poneki i blizu dva stoljeća, trajanja nije malo, tim više što su Narodne glazbe prolazile i održale se kroz različita političko-društvena razdoblja i po shvaćanjima i po ekonomskim strukturama. Uvijek kad su aktualni glazbeni orkestri znali povezati mišljenje i potrebe svojih članova i organizacijske forme s aktualnim zbivanjima, ideje s ostvarenjima, i kad su im aktivnosti bile primjerene vremenu i prilikama te odraz sredine kojoj su se znali staviti na čelo, ispunjavali su svoju namjenu. Glazbena društva, čije ideje, kvalitetu, ulogu u glazbenom životu građana i opće kulturološko poslanje baštine današnje u narodu rečene "limene glazbe", i danas sudjeluju u tkanju društvene zbilje drevnih gradića hrvatske obale Jadranskog mora. Moguće je tek malim dijelom danas prepoznati silnu volju i mnoštvo emocija koje su utkane tijekom cijelog prijednog puta u naše narodne glazbe. One su se održale zahvaljujući, prije svega, strasti i entuzijazmu glazbara, dirigenata, predsjednika, a onda i svih ostalih koji su se predano posvećivali stvaranju istinite priče koju smo mi danas u mogućnosti, s više aspekata u cijelosti sagledati i analizirati, s puno ljubavi, naklonosti i poštovanja prema damama i gospodi, koji su u ovim društvima pronašli sebe i utisnuli u njega bljesak svog kreativnog života.

Promatramo li limene puhačke orkestre samo kao glazbeni fenomen osakatit ćemo njihovu povijest, njihova društvena poslanja u kojem se zrcale i prepoznaju elementi ljudskog povezivanja, izrazi društvenog i svekolikog kulturnog izbjavljenja, škola snošljivosti, primjer života... - ukratko njihovu društvenu ulogu. Istražujemo li njihov curriculum vitae, vlastit svakom živom organizmu, jedino zbog istraživanja mogućih umjetničkih domašaja neovisno od etičkih i socioloških vrijednosti znači okrnjiti cjelovito razumijevanje, poglavito razumijevanje njihovih bitnih ljudskih dimenzija i funkcija, poslanja i poruka. Glazbena poruka, koju su dalmatinski glazbeni amateri desetljećima podastirali svojim sugrađanima, vještom je istraživaču komunikacijski kanal kojim se prenose rojevi denotacija i konotacija, emocionalni naboji, značenja racionalna i iracionalna, eksplicitna i implicitna... Ispod glazbenih citata, pa bili oni ponekad poput siromašnih površnih faza, slogana, patetičnog kiča, nazire se samo dno istine. Do nje ćemo doći

oslušujemo li glazbu i kao vid komunikacije među ljudima, prepoznajemo li u njezinoj djelatnosti višestruko simbolično značenje te propitkujemo li slojevitost glazbenog poslanja "u kulturi ili kao kulturu". Stoga konzultirajući i proučavajući statute, programe, račune, ljetopise, uozbiljenje proklamiranih ciljeva u određenim društveno-političkim okolnostima, povezanost sa svakodnevicom, prezentiranje ideala, želja i težnji pojedinaca i zajednica u određenoj društvenoj situaciji, razina svjedočanstva..., u stanju smo sabrati obilježja koja svjedoče promjene u djelovanju jednog glazbenog pokreta u ovisnosti interesa prema određenim okolnostima, koja se razlikuju i izražavaju različita društvena iskustva. Iz ovoga i poštujući navedeno, nastale su istinite priče o mnogim narodnim glazbama. Te priče koje su povijesno oblikovane u suglasju s prije navedenim te nadalje s razvojem ekonomske situacije, u suodnosu s demografskim metamorfozama, širim povijesnim događanjima koja su imala uočljivih reprekusija i u manjim sredinama, svjedoči o ljudskoj volji, ustrajnosti u stvaranju i održavanju jedne tradicije uz stalno manifestiranje žive težnje za samoodržanje i obnavljanje. Početkom 21. stoljeća narodne glazbe s područja Dalmacije doživljavaju uočljive preobrazbe što je vlastito svakom živom organizmu. Nestaju mnoge osobine i elementi koji su obilježavali njihov život i glazbeni izričaj iz prethodnih desetljeća. Glazbeni izraz, kao i njihova organizacijska struktura, kreće dijelom u nova, različita područja što korespondira s vremenom i prostorom s kojim nastoje postići konsonantna suzvučja. Ta činjenica će već u dogledno vrijeme zahtijevati posebnu pažnju pa stoga i ovo štivo dolazi kao impuls iz plodonosne prošlosti naših glazbara, a kao zalag za budućnost kako ovaj vid amaterske glazbene djelatnosti ne bi bio sveden na puku vizualno-zvučnu kulisu kao relikv vremena.

ZVUČNO OČITOVANJE I REPERTOAR

Svjedočeći o sebi praktičnom ulogom u društvenoj sveukupnosti, narodne glazbe, a to je konstanta prisutna tijekom dosadašnjih njihovih života, iznjedrile su repertoar prepoznatljiv u karakterističnom zvučnom očitovanju marševa i budnica, plesova i folklornih glazbenih primjera, opernih arija i simfonijske glazbe, operetnih melodija i pjesmica šlagerske provijencije. To zvučno očitovanje, prepoznatljivo danas dijelom kao tradicijsko obilježje jednog svojevrsnog načina interpretacije, ima izvor u humanom karakteru ljudi s mediteranskog dijela naše domovine, a koji se lako može razabrati odškrinemo li, i tek usput, kolektivnu memoriju stanovnika priobalne i otočke Hrvatske. Ljubav prema umjetnosti, glazbi i privrženost rodnom kraju te svijest da nema dobre i lijepe stvarnosti bez žrtve i odricanja posljedomale su činjenicom koja krasi naše glazbare, one bivše i ove današnje, a to je: kada glazba svira ne misli se kako bi se ponajprije ugodilo pojedincu - gradonačelniku, nekom iz gradskog poglavarstva, svećeniku i sl., već se uvijek svira svim ljubiteljima glazbe, bez izuzetaka, podjednakim žarom u različitim društveno-političkim situacijama, a uvijek prvenstveno da se pridonese dobrom glasu i na čast svoga mjesta, grada ili gradića. Tu radost nesebičnog sudjelovanja

u tkanju glazbene kulture glazbari, mahom jednostavne i skromne osobe, dijele, tijekom prošlih desetljeća, sa svojim sugrađanima kao što s njima dijele i svoju svakodnevnicu. Na repertoar limenih puhačkih orkestara utjecalo je više faktora: društveno-kulturna i politička situacija pojedinih vremenskih razdoblja; stručnost, ukusi i ambicije kapelnika; tehničko-glazbeni dometi i sklonosti glazbara te u manjoj mjeri glazbeni afiniteti svekolikog stanovništva pojedinih mjesta, gradova i gradića. U vezi s time, primjerice u vrijeme narodnog preporoda, iz druge polovice 19. stoljeća, na repertoaru su vazda budnice i ostala djela iz tadašnje Banske Hrvatske; pojedini kapelnici favoriziraju djela talijanskih autora, dok opet drugi repertoar stvaraju većinom djelima slavenskih autora - ponajprije u ovisnosti od mjesta svog glazbenog dozrijevanja (školovanja). Neposredno nakon II. svjetskog rata najčešće se sviraju masovne pjesme, u novije vrijeme potpouriji i kao nekada hrvatske budnice, od kojih pretežu one novijeg datuma. Zadnjih desetljeća glazba šlagerskog i suvremenog plesnog karaktera sve je prisutnija u repertoarima ovih društava, a svjedoci smo da tzv. ozbiljna glazba pomalo, ali sigurno ustupa mjesto drugim glazbenim stilovima. Ovim autorima treba pridodati djela manje poznatih skladatelja; romanse, valcere i marševe. Limene glazbe živim očitovanjem u velikoj mjeri su utjecale na oblikovanje glazbenog svijeta stanovnika. Utjecale su i u formiranju pojedinih slojeva folklorne glazbe, a i same su dio folklornog bića svoga zavičaja.

ČLANSTVO

Članstvo, i okupljeno građanstvo oko svoje glazbe, odigralo je veliku ulogu na polju širenja nacionalne svijesti, prosvjete i kulture. Potonje obilježje društva su, usprkos ponekad i jače izraženim krizama, uspjeli zadržati kroz čitavo vrijeme svog postojanja. Do danas su ova glazbena tijela odgojila tisuće glazbenih amatera od kojih su neki postali poštovani profesionalci.

Struktura članstva limenih puhačkih orkestara, tijekom njihova višegodišnja plodna djelovanja, bila je uglavnom zavisna od društveno-političkih i socijalno-mateijalnih prilika. Na samom početku svoga postojanja članovi ovih glazbarskih društava su u pravilu podrijetlom iz imućnijih obitelji, u gradovima ponajprije građansko-obrtničkog sloja. Ostali dio pučanstva, pretežito težačkog porijekla, tih godina nije preveć bio zainteresiran za bavljenje glazbom. Ono je prije svega bilo zaokupljeno poljoprivredom koja daje slabe prinose. Nadalje, kolonatski odnosi, ekonomska zavisnost o veleposjednicima činili su ovaj dio stanovništva, koje je uz to bilo i manipulirano od lihvara i "tolomaša", nesklonim organiziranom amaterskom umjetničkom djelatnošću. U narodnom preporodu društva okupljaju stanovnike bez obzira na klasne razlike. Tako sedamdesetih godina 19. stoljeća među glazbarima susrećemo priproste pučane. Ovakav odnos u strukturi članstva ostaje više manje nepromijenjen sve do tridesetih godina 20. stoljeća. Tada društvima prilaze u sve većem broju težaci i radnici. Nakon II. svjetskog rata, sudimo li po sačuvanim

popisima, puhački orkestri sastavljeni su najvećim dijelom od težaka i radnika. Ostala zanimanja su bila zastupljena u manjem broju. U posljednje vrijeme prisutni su sve više i studenti te ljudi s višom ili visokom naobrazbom.

UPRAVA

Kao i u svakom životu, tako i u životu narodnih glazbi bilo je poteškoća, kriza te ozbiljnih situacija koje su prijetile prekidom djelovanja. U takvim okolnostima dolazila je do izražaja važnost uprave društva. Kreativnost, mudrost i sposobnost da se u teškim situacijama za narodnu glazbu iznađe najbolje rješenje očitovali su članovi uprava nebrojeno puta. Nije uvijek bilo lako pronaći zlatnu sredinu između želja i mogućnosti, između onoga što je teorijski moguće realizirati i onoga što je u živoj praksi u stanju ostvariti organizacija, u kojoj ljudska komponenta u jednom društvu od mnogo članova ima presudnu važnost. Dijeleći sa svojim glazbarima pozitivne i negativne impulse u okruženju svih aktera suživota sredina iz kojih su potekli ili pak koje su ih, kao došljake, prigrlile, nalazili su zadovoljstvo koje je narodna glazba uvijek pružala vjernima - radost, osjećati se živim dijelom svoga mjesta.

KAPELNICI

Kapelnici, "maestri" limenih glazbi bili su redom beskonačno strpljivi glazbeni pregaoci, koji su svojim radom poticali na rad, točnost i poštivanje glazbe i samih glazbala. Nije im bilo lako. U pojedinim slučajevima naročito zbog toga što su svojim talentom, marom i znanjem naglašeno nadvisivali sredinu u kojoj su djelovali. Bilo je, stoga, u mnogim prilikama potrebno uložiti izuzetan napor kako činjenica da se dva glavna čimbenika - kapelnik i glazbari - u oblikovanju glazbene svijesti svekolikog njihova bližeg zavičaja, gotovo isključuju u svojim glazbenim domišljanjima ne bi rezultirala nerazmjernom golemom uloženom trudu. Za te i takve uložene napore nikada nisu bili adekvatno materijalno nagrađeni. No to je već stara priča, povijesna i u isto vrijeme aktualna i suvremena. Dakako, ona ne kvari raspoloženje koje stvara ugoda zadovoljstva poradi in continuo nesebičnog glazbovanja vrijednih dirigenata, već naglašava ulogu i vrijednost kapelnika dalmatinskih gradova i gradića, koji su uspjeli u suzvučju sa svojim društvenom i kulturnom sredinom da razvoj glazbene kulture Dalmacije iz prethodnih stoljeća gledano u cjelini ne posustane u svom hodu prema 21. stoljeću.

SAMO GLAZBARI...

Samo glazbari znaju koliko odricanja i strpljenja zahtijeva pošten odnos prema svojim kolegama i društvu kao cjelini. Samo glazbari znaju kolika psihička

opterećenja nameću preuzete obveze, a da nikada se ne zbori, što se smatra sasvim uobičajenim, na sva zvona o svojoj žrtvi i odricanju. Samo glazbari znaju da nije lako biti skladan dio ovakvih zajednica i to kroz uvijek, i u kratkim vremenskim periodima, različite i zahtjevne okolnosti. Samo glazbari znaju da pripadnost društvu ovakve vrste nosi mnoštvo zadovoljstva, ali i da nije lako uvijek i stalno prihvaćati druge, biti prihvaćen, ostati strpljiv uz onoga koji ne savladava istom lakoćom glazbene sadržaje ili pak trpjeti onoga koji nametljivo nameće svoju superiornost. Samo glazbari znaju da glazbar koji ne čuti strast za glazbom i koji uz to ne osjeća teret svake, ne samo svoje žrtve, postaje površan te kasnije teret sebi i čitavom društvu. Tada njegovo sudjelovanje u tkanju amaterskog bića narušava društvo, kao što i pogrešno odsvirane note remete harmoniju djela koja se, Bogu hvala, puntarski i nadalje, podastiru hrvatskom puku u ovom dijelu naše domovine. Ovi uzorni kolektivi, skupine nesebičnih entuzijasta, kojima su jedine nagrade za pregalaštvo njihovi koncerti, promenađni nastupi i pokoje društveno priznanje, koji su toliko vezani za svoj uži zavičaj mogu i trebaju, katkada i pored učestalih objektivnih poteškoća, nastaviti svoju plemenitu zadaću. Navedeno će dobiti svoje uozbiljenje samo ako im lokalni društveno-politički čimbenici budu na dostojan i naročit način uzvrćali ljubav koju im oni nude preko svojih "folklorista", "basista" i dr. U protivnom mali je korak, a to se uvijek kroz minula desetljeća dalo te danas da razabrati, da se mogući umjetnički domašaj glazbovanja naših glazbara, a otuda i njihova plemenita uloga, devastira. Samo glazbari znaju kako u tom slučaju nadvladati gorčinu... i to je više od glazbe...